

temporar fără rosturi bine precizate — pentru a-și întregi delegația cu un bun interpret. Admițând această desfășurare a evenimentelor, am înțelege mai lesne și ce-l putea determina pe Nicodim să participe la misiunea sirbească: în afară de avantajele materiale ce aveau să decurgă, pentru el și obștea pe care o conducea, din serviciile ce urma să le presteze, călătoria la Constantinopol îi dădea prilejul de a lua (sau relua) contactul direct cu patriarhul ecumenic și cu anturajul acestuia. *Viața lui Isaiia de la Hilandar* ne informează că — mulțumit de bunele rezultate ale tratativelor¹ — patriarhul ecumenic a dăruit pe conducătorul delegației cu numeroase și prețioase daruri². Este evident că, după obiecevul vremii, nici ceilalți membri ai misiunii nu au rămas nerăsplățiți, atât de către patriarh, cât și de către cneazul Lazăr și ierarhii sirbi. Chiar dacă nu cunoaștem exact și în detaliu în ce au constat darurile primite de către Nicodim³, sintem îndreptățiți să credem că ele au fost, desigur, de oarecare însemnătate.

De vreme ce, cum s-a văzut mai sus, de o rudenie între cneazul Lazăr și întemeietorul Vodiței nu poate fi vorba; de vreme ce, totuși, Ștefan Lazarevici va putea spune mai târziu «mănaștirile din Țara Românească, care au fost zidite cu ajutorul fericitului meu părinte <cneazul Lazăr> lăcașul precuratei Născătoare de Dumnezeu de Tismana și a lui Antonie de la Vodița»⁴, pare probabil ca ajutorul menționat să fi fost urmarea serviciilor aduse de Nicodim cu acest prilej și să-i fi fost dat chiar la vremea zidirii. Dar, cum de o participare, sub orice formă, a cneazului Lazăr la zidirea Vodiței nu poate fi vorba⁵, trebuie să admitem una numai la construirea Tismanei. Într-adevăr, aceasta din urmă n-a fost începută (cum se va vedea îndată) decât după reîntoarcerea lui Nicodim de la Constantinopol și, astfel, un ajutor, cel puțin bănesc⁶, al cneazului Lazăr pentru construirea noii ctitorii a fostului talmaci al delegației pe lângă patriarh, apare cât se poate de verosimil.

Tot aici trebuie să ne oprim, pentru o clipă, și asupra unui fapt de o deosebită însemnătate pentru locul pe care l-au ocupat ctitoriile lui Nicodim printre mănăstirile din Țara Românească: Ștefan Ieromonahul afirmă că Nicodim ar fi primit de la patriarh, cu acest prilej, rangul de arhimandrit și dreptul de a sfinți biserici⁷. Cel puțin în parte, afirmația lui Ștefan este exactă, căci despre faptul că Nicodim, și, după el, și urmașii săi la egumenia Tismanei, au avut într-adevăr rangul de arhimandrit, avem știre și dintr-un izvor, de mai târziu, în genere foarte bine informat asupra celor bisericești: *Viața sfintului Nifon*. Autorul acesteia, Gavriil Protul, știe că Tismana este «arhimandrie», că a fost întemeiată de către Nicodim și că acesta primise de la patriarhul Filotei, pe lângă rangul de arhimandrit, și dreptul de a face slujbă purtind bederniță (cinstite de care, pînă la sfințirea mănăstirii Argeșului — 15 august 1517 — nu se bucurase nici un alt egumen de mănăstire din Țara Românească)⁸.

¹ În această privință nu poate exista nici un fel de îndoială; rămîne în discuție doar dacă s-a recunoscut sau nu cu acest prilej, de către patriarhia constantinopolitană titlul de patriarh pe care și-l aroga șeful bisericii sirbești. M. L. a s. c. a r i s, *Le Patriarchat de Pee a-t-il été reconnu par l'église de Constantinople en 1375?* în *Mélanges Diehl*, vol. I, Paris 1930, p. 171—175, e de părere că recunoașterea nu a avut loc cu acest prilej; opinia contrară este susținută de către G. Ostrogorsky în «Seminarium Kondakovianum» V (1939), p. 323—324 (dare de seamă la precedentă) și *Histoire de l'Etat byzantin*, p. 565 (cu nota 1); vezi și V. Laurent, *L'archevêque de Péte et le titre de patriarche après l'union de 1375*, în «Balcania», VII (1944), p. 303.

² (Vezi Anexa II, sub B).

³ Ștefan Ieromonahul, *Viața*, f. 52^r—52^v = p. 25, amintește de «o cîrjă a sa <a patriarhului> ce o purta și trei părțile de sfințe moaște», <daruri deosebite de prețioase la acea vreme>, motivînd darul astfel: «Înțelegînd preasfîntul patriarh că <Nicodim> este rudenie cu numitul cneaz <Lazăr>...». Lăsînd la o parte, bineînțeles, motivarea, observăm că asemenea daruri, atât de prețuite pe atunci, nu sînt amintite printre cele primite cu acest prilej de către Isaiia. Ar fi de mirare ca Nicodim să fi primit astfel de daruri, iar șeful delegației nu. Ne putem deci întreba dacă tradiția de la Tismana privitoare la originea moaștelor corespunde realității și dacă nu cumva darurile patriarhale vor fi fost — ca și cele primite de Isaiia — alte obiecte, de uz practic, pentru dotarea mănăstirii.

⁴ «...монастыри въ Блжшномъ зѣманъ иже помошью блаженнаго родителнаго моего създаше се храмъ прѣчистенъ Богородици на Тисмененъ и Блжнаго Яндрона на Бодниці...». (Panaitescu, *Documente*, nr. 16, p. 69—72; DIR, B. veac. XIII—XV, nr. 33, p. 49—50).

⁵ Vodița fiind terminată în vara anului 1372, cum s-a arătat mai sus, nu e de crezut că Lazăr — care a luat domnia numai după 26 septembrie 1371 — ar mai fi putut contribui în vreun fel oarecare la subvenționarea zidirii.

⁶ De darurile de sate la sud de Dunăre nu poate fi încă vorba, căci regiunea în care erau ele situate nu intrase încă în stăpînirea țaratului sirbesc; vezi Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 30—31 și 149.

⁷ *Viața*, f. 52^r = p. 25: «...». Înțelegînd preasfîntul patriarh că <Nicodim> este rudenie cu numitul cneaz <Lazăr>, l-au cinstit de l-au făcut arhimandrit, hărăzîndu-i și o cîrjă a sa...», iar apoi la f. 55^v = p. 29: «Căci, cînd l-au făcut arhimandrit, patriarhul i-au dat voie și blagoslovenie pentru a sfinți biserici...». Nu știm dacă Nicodim a avut vreodată dreptul de a sfinți biserici. În ce privește urmașii săi, nu cunosc vreo biserică despre care să se amintească undeva că a fost sfințită de către un egumen al Tismanei sau al vreunei alte mănăstiri din Țara Românească.

⁸ (Gavriil Protul) *Viața și traiul... părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului...*, ed. Tit Simețrea București, 1937, p. 26: «Și arhimandria sfintului și purtătorului de Dumnezeu părintelui nostru Nicodim care se chiamă Tismana, hramul Adurmirei...» și p. 30: «Și puseră <la mănăstirea Argeșului> să fie arhimandrit într-aceia mănăstire noaună; și-l blagosloviră să facă liturgie cu bederniță. Așijderea toți cîți vor fi după dînsul tot să poarte bederniță; și blagoslovenie să deade de chir Teolipt patriarhul și de tot soborul, cum și mai înainte se dădese și se făcuse în Tismana ca blagoslovenie lui Filotei patriarhul. Și tocmiră să fie aceste mănăstiri amîndouă cinstite într-un chip și arhimandrii și scaune mai mari de cît toate mănăstirile Țării Muntenesti» (Pasajele se află în partea din *Viața Sf. Nifon* interpolată în *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu și D. Simonescu, București 1960 («Cro-